

TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ VE RİZE ÖRNEĞİ

Önder MET¹

İsmail Mert ÖZDEMİR²

Kürşat BAŞKAN³

İbrahim MİSİR⁴

ÖZET

Turizm, az gelişmiş yöre veya bölgelerin gelişmesinde etkili olan sektörlerden biridir. Bir yörede endüstriyel ya da tarımsal kaynakların yetersiz olmasına karşılık turizm potansiyelinin varlığı, o yörenin gelişmesinde turizmi tek seçenek haline getirmektedir. Özellikle son yıllarda alternatif turizm türlerine talebin artma eğilimi, ekolojik turizm potansiyeline sahip yörelerin gelişme şansını arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Rize'nin turistik gelişme seviyesinin yörenin kalkınma ve gelişmesindeki etkilerini tespit etmek ve bir değerlendirmesini yapmaktır. Bir yöredeki turizmi ve bunun yörenin gelişmesine olan etkilerini en iyi o yörenin yerel aktörleri değerlendirebilir. Bu nedenle, Rize ilinde faaliyet gösteren turizm işletmelerinin yöneticilerinin ve yöre halkının, turizmin yörenin gelişmesinde ne kadar etkili olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemek üzere anket yöntemiyle bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, Rize'de turizmin gelişme düzeyine ilişkin katılımcıların kanaatlerini belirlemeyi de kapsamaktadır. Ayrıca bu çalışma, ilgili yazına dayanarak turizm ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, turistik işletme yöneticileri ve yöre halkı, Rize'nin kalkınmasında turizmin etkilerini "orta-yüksek"

1 Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi

2 Öğr. Gör. Adnan Menderes Üniversitesi

3 Öğr. Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

4 Araş. Gör. Balıkesir Üniversitesi

düzyde değerlendirmektedirler. Bununla birlikte katılımcılar, turizmin Rize'nin gelecekteki gelişimine etkilerinin artacağı öngörüsünde birleşmektedirler. Çalışma, Rize'nin turizmle daha hızlı gelişebilmesi için strateji önerileriyle sonlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rize, Turizm, Alternatif Turizm, Bölgesel Gelişme.

ABSTRACT

Tourism is one of the effective sectors on underdeveloped region or regions. The existence of tourism potential in a region, in spite of inadequate industrial or agricultural sources, makes tourism the only option in development of that region. Upward movement to alternative tourism types especially in the last years increase the chances of development of the regions that have ecologic tourism potential. The aim of this study is to identify and evaluate the effects of touristic development level of Rize on its development and growth. Tourism of a region and effects of tourism on its development can be best evaluated by local actors of the region. For that reason, a research was carried out using survey method so as to determine views of locals and tourism business managers operating in Rize about how much tourism is effective in the development of the region. The research also includes the determination of opinions of the participants regarding development level of tourism in Rize. This study, furthermore, puts forth the relation between tourism and regional development based on relevant literature. According to research results, touristic business managers and the local folk consider touristic effects as "medium-high" level in development of Rize. The participants, at the same time, are in agreement with the prediction that the effects of tourism in Rize will go up. The study ends with strategy suggestions for Rize to be able develop more with tourism.

Keywords: Rize, Tourism, Alternative Tourism, Regional Development.

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma kavramı, bir ülkenin bölgelerinin; ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel şartlarında gerçekleştirilebilen, yerel ve toplumsal dengeli iyileşme süreci, yapısal gelişme olarak ifade edilmektedir (Somoncu, 2015: 164). Başka bir tanımda ise, bölge halkının yaşam standartlarını koruyan ve arttıran, eşitlik ve sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı sosyal ve maddi kalkınma süreci şeklinde belirtilmektedir

(Blakely ve Leigh, 2010: 75).

Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkenin kalkınma kavramına büyük önem verdiği görülmektedir. Nitekim savaş sonrası ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları daha açık ve net bir şekilde görülmeye başlanmış, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeler seviyesine nasıl gelebileceği sorusu, son yılların en çok tartışılan konularından birisi olmuştur (Bahar, 2007). O dönemlerde ülkeler, kalkınmanın sağlanmasında en müsait sektörü "sanayi" sektörünü olarak görmüştür (Doğan ve Yıldız, 2007:148). Ancak zamanla, küreselleşme olgusu, iletişim, ulaşım, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde ülke ekonomilerinin hizmet sektörü paylarında önemli ölçüde artışlar olmuştur. Bu bağlamda, sektörel bazda zenginlik ve katma değer yaratan en önemli sektör artık hizmetler sektörü olmaya başlamıştır (Dülgeroğlu, 2000:10; Bahar, 2007). Ancak bütün bu gelişmelere rağmen, günümüzde gelişmekte olan ülkelerin hepsi mevcut kaynaklarıyla kalkınma hamlelerini yeterince gerçekleştirememektedir. Ayrıca bölgelerarası dengesizlikler sorunu gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bazı gelişmiş ülkelerde hatta ülkemizin sınırları içinde dahi yoğun olarak görülmektedir. Bu sorunu diğer birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de turizm sayesinde gidermek mümkündür. Çünkü turizm sektörünün gelişmesi ile kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişki vardır (Çeken, 2008:294). Bölgelerin kalkınmasında, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasında turizmin kalkınmaya hız verici etkisi bulunmaktadır (Bahar vd., 2014:262). Bununla birlikte turizm, bölgede yaşayan yerel nüfusun ekonomik refahını artırmada, ülkelerin ekonomik büyümesinde ve kalkınmasında itici bir güçtür (Webster ve Ivanov, 2014:137). Ayrıca, bir bölgede sanayileşmenin önemini ve sanayileşmenin getirdiği dinamizmi inkâr etmeden bölgesel potansiyeller dikkate alınarak hizmetler sektörünün ön plana çıkarılması ve bölgenin kalkınmasında turizmin sanayileşme için gerekli olan sermaye birikiminin sağlanmasına yardımcı olacak sürükleyici bir sektör olabileceği gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle geri kalmış ve sanayileşme hamlesini geçkeleştirememiş fakat zengin turizm potansiyeline sahip bölgelerde turizm önemli bir yatırım enstrümanı olup ilgili bölgede ekonomik ve sosyal kalkınmanın ana dinamiği haline gelebilecektir (Doğan ve Yıldız, 2007:148). Bu yönleriyle bakıldığında, ekonomileri yaygın olmayan, tarım ülkesi konumunda olan birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde turizmin ekonomik yararları ve etkileri gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğundan çok daha fazla olabilir (Bahar ve Kozak, 2006:60).

Turizm ve bölgesel kalkınma ilişkisinin öneminden hareketle bu araştırmanın amacı; Rize ilinin kalkınmasında turizmin sağladığı katkıların değerlendirilmesi ve bu katkıların arttırılması için stratejiler geliştirmektir. Bu bağlamda ilk bölümde bölgesel kalkınmada turizmin etkilerini incelenmiştir. Son bölümde ise bölgede turizmin kalkınmaya etkilerini en iyi bilme durumunda olan yerel halk ile turizm işletme yöneticilerinin görüşleri oluşturulan anket formları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ

Bölgesel kalkınma ve kaynakların etkin kullanımı açısından turizmin ülkeler için önemi büyüktür. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmanın sağlanabilmesi için temel şartlardan bir tanesi dış satımın arttırılmasıdır. Bu ülkelerde ekonomik gelişme ve çağdaşlaşma için geleneksel tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçiş bir zorunluluktur. Ancak böylesine bir değişim büyük miktarda; sermaye, yabancı döviz kazancı ya da dış borçlanmayla mümkün olmaktadır. Bu durum endüstriyelleşme için gerekli finansman kaynaklarını yaratmak amacıyla ülke yöneticilerini turizm sektörüne yöneltmektedir (Çeken, 2008:298). Bunun yanında pek çok ülke ekonomik ve sosyal birlikteliğini sağlamak ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri azaltmak için bölgesel politikalar geliştirmektedir. Bunun en açık örneği, AB tarafından onaylanan yapısal fonların içinde turizmi kapsayanların sayısının artmasıdır. Bunun yanında OECD Bölgesel Kalkınma Servisi tarafından yapılan ekonomik çalışmalarda turizmi sık sık muhtemel bir kalkınma stratejisi olarak tanımlanması da turizm ile bölgesel kalkınma ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır (Doğan ve Yıldız, 2007:155).

Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde turizm sektörü, tarım ve sanayide yeterli kaynak ve gelişme imkanına sahip olmayan ama zengin bir turistik arz verilerine sahip bölgelerin, planlı ve etkin bir turizm politikaları uygulamaları sonucunda turistik yönden dengeli bir şekilde kalkınmalarını sağlayabilmektedir (Küçük ve Güneş, 2013:28). Benzer şekilde bölgeler arasında oluşan gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılması amacıyla turizmin gelir artırıcı ve istihdam yaratıcı özellikleri kullanılabilir (Tunçsiper vd., 2011:96). Turizm, ülkede yeni iş imkânları yaratılması suretiyle bölgelerarası gelir dağılımında olumlu etki yaparak bölgelerde dengeli kalkınmaya olanak sağlamaktadır. Turizm yatırımları bir ülkenin daha az kalkınmış bölgelerinde hız kazandığında bu yatırımların bölgede yarattığı yeni iş imkânları çalışan kesimin gelirlerini

arttırmakla birlikte bölgenin gelir dağılımında da olumlu etkiler yaratmaktadır (Çeken, 2008:300). Turizm gelir ve istihdam kaynağı olmanın yanı sıra, özellikle turizmin geliştiği bölge halkı için refah ve gelişme ortamının da kaynağı olma özelliğini taşır. Turist trafiğinin yoğunluğu nedeniyle bölge halkı kitle ulaştırma sistemlerinde yüksek standartlarına, elektrik, su vb. altyapı hizmetlerinde üstün bir düzeye ve başka türlü elde edemeyecekleri alış veriş ve eğlence olanaklarına kavuşurlar (Bahar ve Kozak, 2006:141). Bu durum sonucunda turizm bölgede ekonomik yapının giderek çeşitlenmesine de imkân sağlamaktadır. Böyle bir durum aynı zamanda diğer mallara da talep yaratarak bölgede yeni endüstrilerin doğmasına ve gelişmesine imkân sağlamaktadır (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008:5). Ayrıca turizm sektörü her ne kadar hizmet sektörü içinde yer alsada taşıdığı özellikler nedeniyle 33 tane sektörle yakın bir ilişki içindedir. Yani bir ülkede veya bölgede turizmin gelişmesi aynı zamanda 33 tane sektörün de gelişmesi demektir. Ancak turizmin sektörler üzerindeki o ülkede veya bölgede gelişmiş olan turizm çeşidine göre farklılıklar arz etmektedir (Çeken, 2008:300).

Turizm sayesinde ihracı mümkün olmayan, jeoekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlık, değer ve olaylar ile spesifik bazı hizmetler bölge için döviz kaynağı haline gelmektedir. Bunların tamamı doğru ve akılcı politikalarla pazarlandığında ülkelerin ve bölgelerin ekonomik dengelerini olumlu yönde etkileyen vazgeçilmez bir gelir kaynağı olmaktadır (Durgun, 2006:81). Ayrıca turizm sektörünün gelişimi ile birlikte, bölgede ikamet edenler, evlerini pansiyon olarak turistlere kiraya verme yoluyla bir gelir elde etmektedirler. Bununla birlikte, aile ve turistlerin aynı çatı altında birlikte yaşamaları sosyo-ekonomik kalkınmaya olumlu yönden katkı sağlamaktadır. Turizm yoluyla kısa sürede oluşan sosyo-ekonomik içerikli yapı değişimi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma savaşı veren toplumlar için son derece önemlidir (Çeken, 2008:300).

Turizmin gelişmesi sonucunda, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle yer yer azalacak veya duracaktır. Bu süreç kentlerin gecekondulaşmasını veya çarpık kentleşme hızını yavaşlatacaktır. Turizmin, çözümü güç ve aşılması zor olan bu toplumsal sorunların çıkmasını önleyici ve azaltıcı bu fonksiyonu, ülkenin kalkınmasına bir katkı olarak değerlendirilmektedir (Çetiner, 1998:218). Turizm geliştiği bölgelerde aynı zamanda bir çevre bilincinin gelişmesine de yol açmaktadır. Temiz bir çevre turizmin temel sermayesidir. Turizm çevreyi koruyacak, hava ve su kirlenmesini önleyecektir. Yörede sürdürülebilir bir çevre modeli gelişecek ve kalkınma

sürecinin gelişmesine neden olacaktır (Çeken, 2008:300).

Yukarıda belirtilen unsurlarda turizm, bölgesel kalkınmayı başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel ve çevresel açıdan etkilemektedir. Ancak bir bölgede bu unsurlar ile kalkınmanın sağlanabilmesi için bölgenin sahip olduğu turizm arzının etkin bir şekilde kullanılması gereklidir.

YÖNTEM

Bu araştırma, Rize ilinin gelişmesinde turizmin etkilerini belirlemek ve bu etkilerin arttırılmasına yönelik strateji geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda il merkezinde yaşayan yerel halk ve turizm işletmeleri araştırma kapsamını oluşturmuştur. Bu kapsamda hem yerel halkın hem de turizm işletmelerinin gözüyle Rize'nin gelişiminde turizmin ne derece etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anketlerde kullanılan ölçek Yıldız (2007) tarafından hazırlanan doktora tez çalışmasından esinlenerek hazırlanmıştır. Anket formları üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rize il merkezinin gelişmesinde turizmin etkilerini belirlemeye yönelik 12 ifade, ikinci bölümde ise ilin gelişmesinde turizmin etkilerinin arttırılmasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik 8 ifadeye yer verilmiştir. Birinci ve ikinci bölümdeki ifadeler 5'li likert ölçeği ile oluşturulmuştur. Anketin son bölümünde ise ankete katılan işletme yöneticilerinin cevaplaması için işletmelerin profili ile ilgili 9 adet soru ve araştırmaya katılan yerel halktan bireylerin profili ile ilgili 5 adet soru yer almaktadır.

Araştırma evrenini Rize il merkezindeki 18 yaş üstü yerel halk ve turizm işletmeleri (konaklama, seyahat ve restoran) oluşturmaktadır. Araştırma evreninde yerel halk sayısı çok yüksek olduğundan, %5 güven aralığında ulaşılması gereken 384 sayısı yerel halk örnekleme belirlenmiştir. Turizm işletme örnekleme için mevcut olan az sayıdaki konaklama işletmesi, seyahat acentaları, restoranlar, kafeler ve hediyelik eşya dükkânları hedef alınmıştır. Evrenin toplam sayısı net bilinmediği için mümkün olduğu kadar yüksek sayıda işletmeye ulaşılmak istenmiştir. Bu doğrultuda il merkezindeki yerel halk ve işletmelere anketler dağıtılarak bir müddet sonra geri alınmak istenmiştir. Araştırmada her ne kadar örneklem sayısı yüksek tutmak istenmişse de, hem zaman hem de maliyet kaynaklı sebeplerle geri dönüş alınan anket sayısı yerel halktan 217 kişi ve 24 turizm işletmesiyle sınırlı kalmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizinde Spss 16.0 istatistik programından yararlanılmıştır. Araştırma

verileri üzerinde ilk olarak kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach Alfa güvenilirlik analizi yapılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler doğrultusunda ankete katılan kişilerin ve işletme yöneticilerinin Rize'nin kalkınmasında turizmin etkilerine yönelik görüşlerinin aritmetik ortalamaları alınmış ve yorumlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Güvenilirlik analizi ile ilgili, ölçeğin tümü için (toplam 20 ifade) Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayısı 0,895 olarak saptanmıştır. Ölçekte yer alan Rize'de turizmin etkilerini belirlemeye yönelik 12 ifadenin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayısı 0,789, turizmin gelişmesinde turizmin etkilerinin arttırılması ile ilgili görüşler için verilen 8 ifadenin ise güvenilirlik katsayısı 0,915 çıkmıştır. Ölçek güvenilirlik değerlerinin $0.70 \leq \alpha < 1.00$ arasında bir değer alması ölçeğin yüksek güvenilir olduğu şeklinde yorumlanır (Kalaycı; 2014:405). Bu noktada araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir.

Aşağıda araştırmaya katılan yerel halkın demografik özellikleri ile turizm işletmelerinin profiline ile ilgili bulgulara yer verilmiştir:

Araştırmaya katılan kişi sayısı 216'dır. Analiz sonuçlarına göre cevaplayıcıların % 51,4'ünü erkekler, % 48,6'ını kadınlar oluşturmaktadır. Yaşa göre dağılımda % 44,9'luk büyük bir bölüm cevaplayıcı 18-25 yaş aralığında yani genç yaş grubundadır. 26-35 yaş grubundaki katılımcılar % 34,7, 36-45 yaş grubu % 14,4, 46 yaş ve üzeri grubu % 6'lık bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Cevaplayıcıların büyük bir oranda memleketi (%78,7) Rize ilidir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%73,1) turizmle ilgili bir işte çalışmamaktadır. Yine benzer şekilde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%81,9) aile bireyleri turizm sektöründe çalışmamaktadır.

Araştırmaya katılan turizm işletme sayısı toplam 24'tür. Bu işletmelerin çoğu konaklama işletmesi (%33,3) ve turistik restorandır (%33,3). Seyahat acentası ve ulaştırma işletmesi %8,3'lük çoğunluğa sahiptir. Kafeler %12,5'luk dilime sahip iken, %4,2'lik en az işletme türü hediyelik eşya dükkânıdır. Araştırmaya katılan işletmelerin müşterilerinin çoğunu %83,4'ü yerli turistler, % 16,6'sını yerel halk oluşturmaktadır. Hiçbir işletme yabancı müşteriye hizmet verdiklerini belirtmemiştir. Araştırmaya katılan konaklama işletmelerine (8 adet), turistlerin (yerli ve yabancı) ortalama kalış süresi, ortalama ne kadar harcama yaptıkları ve işletmelerin yıllık ortalama doluluk oranları sorulmuştur. İşletmelerdeki turistlerin %75'i 3-4 gün, %25'i ise 1-2 gün konaklama yapmaktadır.

Konaklama İşletmelerindeki bir müşterinin ortalama yaptığı harcamalara bakıldığında; müşterilerin %50'si 101-200 \$, %37,5'i 0-100 \$, %12,5'lik kısmı ise 201-400 \$ arasında harcama yapmaktadır. Konaklama işletmelerinin yıllık ortalama doluluk oranlarında, konaklama işletmelerinin büyük bir çoğunluğu (%87,5) %51-60 arası doluluk oranına sahiptir. %12,5'lik kısmı ise %61-70 doluluk oranına sahiptir.

Tablo 1'de yerel halkın Rize'nin kalkınmasında turizmin etkilerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Oluşturulan ifadeler için 5'li likert tutum ölçeği (1- kesinlikle katılmıyorum, 3- ne katılıyor ne de katılmıyorum, 5 kesinlikle katılıyorum) kullanılmıştır. Tabloya göre, yerel halk turizmin ilde yatırım yapılmasını sağlayarak bölge kalkınmasına katkı sağladığını düşünmektedir. Bunun yanında yerel halk ilde turizmin yeni istihdam, yabancı sermaye girişi sağladığını, kişi başına düşen geliri arttırdığını ve ile döviz giriş sağlayarak bölge kalkınmasına katkısı olduğunu düşünmektedirler. Bu göstergelere göre ilin turizm ile sağladığı ekonomik etki konusunda yerel halk olumlu yönde yaklaşım sergilemektedir. Yerel halk, turistler ile olan kültürel ilişkiler sayesinde turizmin sosyal kalkınmayı da olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir. Benzer şekilde halka göre turizm çevresel kalkınma açısından da Rize'ye katkı sağlamaktadır. Halk turizmin, alt ve üst yapıyı geliştirdiğini, doğal alanların korunmasında halkın duyarlılığını ve çevre bilincinin artmasını sağladığını ve tarihi, arkeolojik, mimari varlıkların koruma bilinci geliştirdiğini düşünmektedir. Ankete katılan yerel halk, turizmin Rize ilinin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik seviyesinin azalmasına katkı sağladığı ve tarım, sanayi sektörlerinin de gelişmesini destekleyerek bölgesel kalkınma sağladığı hususunda kararsız kalmıştır. Genel olarak bakıldığında Rize'de yaşayan yerel halk açısından turizmin, bölgesel kalkınmaya olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır.

Araştırmada, yerel halkın yanında turizm işletme yöneticilerinin de görüşleri belirlenmek istenmiştir. Tablo 2. de 24 turizm işletme yöneticisinin, Rize'nin kalkınmasında turizmin etkilerine yönelik sahip oldukları görüşlere yer verilmiştir. Yöneticiler turizmin kültürler arası etkileşim sağlayarak sosyal kalkınmaya katkı sağladığı ifadesine en yüksek oranda katılmışlardır. Bu durumun temel sebebi; yöneticilerin, müşteriler ile yerel halkın karşılıklı iletişimlerine çok sık tanıklık ediyor olmalarına bağlanabilir. Yöneticilerin yüksek oranda katıldıkları bir diğer görüş, turizmin bölgeye döviz sağlayarak bölgesel kalkınmaya olumlu etkilemesidir. Bununla birlikte yöneticiler, turizmin kişi başına düşen geliri arttırarak, il merkezinde yatırım yapılmasını sağlayarak, yabancı

sermayenin il merkezine girmesini sağlayarak ve yeni istihdam alanları açarak kalkınmaya olumlu yönde elde ettiği hususuna katılmaktadırlar. Yöneticilerin gözünde turizmin ekonomik açıdan Rize'nin kalkınmasında çok önemli bir yer tuttuğu açıkça söylenebilir. Yöneticiler, Rize ilinin diğer bölgeler ile arasındaki gelişmişlik düzeyi farkının azalmasında turizmin olumlu etkisi olduğu görüşüne de katılmaktadırlar. Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında turizmin çevresel etkileri ile ilgili görüşlerde, yöneticilerin kararsıza yakın bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Rize'de turizmin tarihi, arkeolojik ve mimari alanların korunmasına yönelik bilinç geliştirerek, çevre bilinci ve kalitesini sağlayarak, doğal alanların kullanılması ile ilgili duyarlılığın artarak kalkınmaya katkı sağlaması hususunda kararsız kalmaktadırlar. Yöneticiler turizmin, il merkezinde sanayi ve tarım sektörünü geliştirerek bölgede kalkınmaya olumlu etki sağladığı görüşüne de kararsız kalmaktadır.

Tablo 1. Yerel Halka Göre Rize'nin Kalkınmasında Turizmin Etkileri

İfadeler	A.O.	S.S.
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yatırım yapılmasını sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,1111	1,0328
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede kültürlerarası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal açıdan kalkınmasını olumlu etkilemektedir.	3,9491	,8745
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede yeni istihdam imkânları sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,9306	1,1370
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yabancı sermaye girişi sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,9028	1,0045
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede alt ve üst yapının gelişmesini sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,8241	,94331
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede kişi başına düşen geliri arttırarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,8009	,97989
Rize ilinde turizm, doğal alanların korunması açısından bölge halkının duyarlılığını arttırmaktadır.	3,7639	1,1431
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yönelik çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	3,6806	1,1752
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye para girişi sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,6463	1,3216
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölge halkının arkeolojik, tarihi ve mimari varlıkların korunmasına yönelik bilincini arttırmaktadır.	3,5139	1,1411
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlamaktadır.	3,3333	1,3537
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,3102	1,1416

Rize ilinin kalkınmasında turizmin etkilerini belirlemek için Tablo 1. ve 2. de yer verilen yerel halkın ve turizm işletme yöneticilerin görüşleri karşılaştırıldığında; turizm işletme yöneticileri bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ekonomik faktörlere (döviz girişi, kişi başına düşen gelir artışı, yeni yatırımlar, istihdam) karşı yerel halka göre daha olumlu yaklaşım sergilemektedirler. Benzer şekilde yöneticiler, turist-yerel halk ilişkisinin Rize’de sosyal açıdan kalkınmada daha olumlu etki yarattığı düşünmektedirler. Bölgesel arası gelişmişlik farkının azaltılmasında turizmin rolü olduğu hususunda da turizm işletme yöneticileri yerel halka göre daha olumlu düşüncededirler. Çevre ile ilgili faktörlerde (çevre bilinci, doğal alan ve varlıkların korunması) ise tam tersi bir durum söz konusudur. Ankete katılan yerel halk işletme yöneticilerine göre daha olumlu bir yaklaşıma sahiptir. Turizmin yerel halkın bilinçlenmesini sağladığı düşüncesine ankete katılan yerel halk işletme yöneticilere göre daha olumlu yaklaşmaktadır.

Tablo 3.de Rize’nin kalkınmasında turizmin etkilerinin arttırılmasına ilişkin verilen ifadelerle yönelik yerel halkın ve turizm işletmelerinin görüşlerine yer verilmiştir. Tablo 3 e göre genel bir değerlendirme yapıldığında hem yerel halkın hem de işletme yöneticilerinin verilen ifadelerle katıldıkları görülmektedir. Ayrıca her bir ifadeye verilen cevaplarda, işletme yöneticilerinin daha yüksek katılım oranına sahip olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2. Turizm İşletmelerine Göre Rize'nin Kalkınmasında Turizmin Etkileri

İfadeler	A.O.	S.S.
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede kültürlerarası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal açıdan kalkınmasını olumlu etkilemektedir.	4,666	,5646
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye para girişi sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,500	,8340
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede kişi başına düşen geliri arttırarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,458	,9770
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yatırım yapılmasını sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,416	,8805
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede alt ve üst yapının gelişmesini sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,208	1,2503
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yabancı sermaye girişi sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,083	1,3486
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede yeni istihdam imkanları sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	4,000	1,3187
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlamaktadır.	3,750	1,3593
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölge halkının arkeolojik, tarihi ve mimari varlıkların korunmasına yönelik bilincini arttırmaktadır.	3,541	1,1025
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgeye yönelik çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	3,333	1,2038
Rize ilinde turizm, doğal alanların korunması açısından bölge halkının duyarlılığını arttırmaktadır.	3,333	1,2740
Rize ilinde turizmin gelişmesi, bölgede tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlayarak bölgesel kalkınmayı olumlu etkilemektedir.	3,250	1,4817

Ankete yerel halktan katılan cevaplayıcılar en yüksek oranda turizm sektöründe çalışacak personelin nitelikli olması halinde turistik talebin artacağı görüşüne katılmaktadır. Yerel halk, Rize ilinin tanıtımının yeterli olmasının bölgeye yapılacak olan turistik seyahatleri arttıracığını görüşüne de katılmaktadır. Rize'ye yönelik talebi arttıracak bir diğer husus da eğlence olanaklarının geliştirilmesi ile ilgilidir. Yerel halk bu görüşü de katılmaktadır. Turistik tesislerde hizmet kalitesinin artırılması da talebi arttıracak bir diğer unsurdur. Yerel halk, kalitenin artırılması halinde turistik talebin artacağını düşünmektedir. Yerel halkta turizm hakkında bilgi düzeylerinin artmasının da turistik talebi arttıracığı görüşü hâkimdir. Benzer şekilde yerel halkta, ulaşım ve altyapı hizmetlerinin gelişmesinin turistik talep açısından önemli olduğunu düşünmektedir. Yerel halkın en az katıldıkları ifade ise turistik tesis kapasitesinin artırılması şeklindedir.

Yöneticilerin en yüksek oranda katıldıkları ifadeler ise işletmelerin hizmet kalitesini artırması ve nitelik personel istihdamının sağlanması görüşüdür. İşletme gözüyle bakıldığında en yüksek oranlarda bu ifadelere cevap verilmesi şaşırtıcı değildir. Yöneticiler daha sonra sırasıyla Rize ile ilgili yeterli tanıtımın yapılması, ulaşım imkânlarının gelişmesi,

yerel halkın turizm hakkında bilinçlendirilmesi, altyapının geliştirilmesi, eğlence imkânlarının sağlanması ve turistik tesis kapasitelerinin arttırılması durumunda kalkınma açısından turizmden daha fazla yararlanacağı görüşlerine yüksek oranda katılmaktadırlar.

Araştırmada son olarak turizm işletme yöneticilere, turizmin günümüzde Rize'nin kalkınmasını ne düzeyde etkilediği ve gelecekte Rize'nin kalkınmasına ne yönde katkı sağlayacağı soruları yöneltilmiştir. Tablo 4. göre yöneticilerin %45,8'i turizmin Rize kalkınmasına iyi düzeyde katkı sağladığını belirtmişlerdir. %33,3'lük kısmı orta düzeyde katkı sağladığını belirtirken, yaklaşık %21 ise turizmin kalkınmaya az etki ettiğini belirtmişlerdir. Gelecekle ilgili olarak yöneticiler büyük bir çoğunluğu (%70,8) turizmin bölge kalkınmasına etkisinin artacağını düşüncesine katılmaktadırlar. Sadece küçük bir bölümü (%12,5) turizmin kalkınmaya etkisinin azalacağı düşüncesine katılmaktadırlar.

Tablo 3. Yerel Halka ve İşletmelere Göre Rize'nin Kalkınmasında Turizmin Etkilerinin Arttırılmasına İlişkin Görüşler

İfadeler		N	A.O.	S.S.
Yeterli tanıtım yapıldığı takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,3750	,8856
	Turizm İşlet.	24	4,7917	,4148
Ulaşım imkânları geliştirdiği takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,2917	1,1052
	Turizm İşlet.	24	4,7500	,4423
Altyapı geliştirildiği takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,2037	1,0000
	Turizm İşlet.	24	4,6250	,6469
Turistlere yönelik eğlence olanakları geliştirildiği takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,3704	,9459
	Turizm İşlet.	24	4,5417	,9770
Turistik tesis kapasitesi arttırıldığı takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,0972	1,0542
	Turizm İşlet.	24	4,5000	1,1420
Turistik tesislerde hizmet kalitesinin arttırılması ile Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,3657	,9647
	Turizm İşlet.	24	4,8333	,3806
Nitelikli personel istihdamının arttırılması ile Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,4259	,8263
	Turizm İşlet.	24	4,8333	,3806
Bölge halkı turizm konusunda bilinçlendirildiği takdirde Rize iline yönelik turistik talep artar.	Yerel Halk	216	4,3750	,9266
	Turizm İşlet.	24	4,7083	,6240

Tablo 4. Turizm İşletmelerine Göre Turizmin Günümüzde ve Gelecekte Rize'nin Kalkınmasını Etkileme Düzeyleri

Günümüzde Turizmin Rizenin Kalkınmasındaki Etkisini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?	n	%
Çok az	2	8,3
Az	3	12,5
Orta	8	33,3
İyi	11	45,8
Toplam	24	100,0
Gelecekte Turizmin Bölge Ekonomisine Katkısı Hakkındaki Düşünceniz?		
Aynı Kalır	4	16,7
Artar	17	70,8
Azalır	3	12,5
Toplam	24	100,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm bölgesel kalkınmaya hız verici, bölgelerarası gelişmişlik farklarını en aza indirebilecek en önemli sektörlerin başında gelmektedir. Bir bölgede turizmin kalkınmaya etkisini belirlemede bölgede yaşayan yerel halkın ve turistik işletmelerinin turizmden sağladıkları faydalarının bilinmesi ve bu doğrultuda stratejilerin oluşturulması önemlidir. Bu sebeple bu çalışmada alternatif turizm merkezi olan Rize'de turizmin kalkınmaya etkisini belirlemek için yerel halkın ve turizm işletme yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Yerel halktan 216 kişi ve 24 işletme yöneticisi üzerinde yapılan araştırmanın sonucunda genel olarak ifade edilebilir ki; yerel halk ve yöneticiler turizmin Rize'de kalkınmaya olumsuz yönde etkisinin olduğunu düşünmemektedir. Rize halkı ve yöneticiler görüşlerinde en çok turizmin ekonomik ve sosyal katkılarını ön plana çıkarmaktadırlar.

Bununla birlikte yerel halk ve yöneticiler Rize'nin gelecekte daha da gelişebilecek potansiyele sahip olduğuna inanmaktadırlar. Rize halkı turizmin il merkezinde gelişmesi için nitelikli personel istihdamının sağlanması, halkın bilinçlendirilmesi, Rize ile ilgili tanıtım yapılması, turistlere verilecek hizmetlerin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca ulaşım, altyapı ve konaklama olanaklarının da artırılması gerektiğine inanmaktadırlar. Turizm işletme yöneticileri ise turizmin gelişmesi için daha çok nitelikli personel istihdamının sağlanması ve işletmelerde hizmet kalitesinin artırılması gerektiğine inanmaktadırlar. Bunun sebebinin de, bu konuların işletme yöneticileri tarafından daha

iyi gözlenebilmesi ve bu konuların işletmeler için sorun yaratan etmenler olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Rize halkı gibi benzer şekilde yöneticilerde, yerel halkın bilinçlendirilmesi gerekliliğini çok önemli görmektedir. Ulaşım imkânlarının geliştirilmesi ve Rize ile ilgili yeterli tanıtımın yapılması gerekliliği de turizmin il merkezinde gelişebilmesi için önemli görülmektedir. Bunun yanında turizmin Rize'nin kalkınmasına etkisini orta ve iyi düzeyde görmektedirler.

Yerel halktan ve işletme yöneticilerinden elde edilen sonuçlara göre; Rize'nin kalkınmasında turizmin önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. Fakat görülmektedir ki; Rize'nin turizm gelişimine engel teşkil edecek birtakım hususlar mevcuttur. Yerel yönetimlerin ve ilgili kurumların özellikle ulaşım, altyapı imkânlarını geliştirerek, Rize ile ilgili yeterli tanıtım faaliyetlerinde bulunmaları gerekmektedir. Bunun yanında Rize halkı turizmin getirileri hakkında bilinçlendirilmelidir. Daha da önemlisi girişimciler teşvik edilerek, yeterli yatırımlar yapıldığı takdirde turizmin Rize'nin kalkınmasına katkı sağlayacağını söyleyebiliriz. Böylece hem yerel halk istihdam edilerek ekonomik katkı sağlayacak hem de Rize'ye yönelik turizm talebi arttırılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:19.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2006). Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık. Ankara.
- Bahar, O., Özkoç, H.H. ve Samırkaş, M. (2014). Farklı Boyutlarıyla Türkiye’de Kalkınma. Bekmez, S. (Ed.) içinde. Turizm ve Ekonomik Kalkınma İlişkisine Ampirik Bir Yaklaşım: Panel Koentegrasyon Analizi (259-292). Elif Yayınevi. Ankara.
- Blakely, E. J. Ve Leigh, N. G. (2010). Planning Local Economic Development: Theory and Practice. Los Angeles: Sage.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi. 10(2). 293-306.
- Çetiner, E. (1998). Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı. Turizm Şurası. Turizm Bakanlığı. Ankara.
- Doğan, S. ve Yıldız, Z. (2007). Bölgesel Kalkınma, Turizm İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı:6. 147-182.
- Durgun, A. (2006). Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Dülgeroğlu E. (2000). Kalkınma Ekonomisi, Beşinci Basım, Vıpaş A.Ş. Yayıncılık. Bursa.
- Kalaycı, Ş. (2014). Spss Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri,. 6.baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti.
- Küçük, M. ve Güneş, G. (2013). Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri. Çağdaş Yerel Yönetimler. 22(4). 23-50.
- Somoncu, M. (2015). Turizmin Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye Turizmindeki Bölgesel Farklılıklar. http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp4_16.pdf. Erişim tarihi: 01.08.2016
- Tunçsiper, B., Temeloğlu, E. ve Altunöz, Ö. (2011). Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolünün Yerel Halkın Görüşleri Çerçevesinde Belirlenmesi: Ayvacı (ASSOS) Örneği. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:1. 93-114.
- Webster, C. ve Ivanov, S. (2014). Transforming competitiveness into economic benefits: Does tourism stimulate economic growth in more competitive destinations? Tourism Management. 40. 137-140.
- Yeşiltaş, M. ve Öztürk, İ. (2008). Bölgesel Kalkınma Çevresinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas Örneği. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 9(1). 1-18.
- Yıldız, Z. (2007). Turizm bölgesel kalkınmaya sağladığı katkılar ve göller bölgesi uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. İstanbul.